

# AFRICKÁ HUDBA UPROSTŘED EVROPY

*Jiří Moravčík, Česká republika*

Začnu příhodou. Byl jsem kdysi pozván mezi shromáždění českých Keltů, abych jim pustil nějaké hudební ukázky a cosi k nim řekl. A tak jsem byl i uveden: *“Nyní nám Jiří Moravčík představí keltskou hudbu v celé její šíři.”* „Promiňte“, odvětil jsem. *„Já ale s sebou žádnou keltskou hudbu nemám a ani jsem ji nikdy nevlastnil“*. Rozpaky by se v tu chvíli daly v sále krájet. Až to jeden z přítomných nevydržel a zeptal se mě: *“A co nám teda budete pouštět. My přece přišli na keltskou hudbu!”* „Budu vám pouštět hudbu z Irska, Skotska, Bretaně, Cape Bretonu, Walesu a Galicie“, odpověděl jsem. A pro jistotu rychle dodal: *“Já vím, že se hudbě z těchto zemí už od dob Alana Stivella říká keltská, protože to v 60. letech po škatulkách toužícím novinářům přišlo jako ideální název pro směr, který se tehdy začal rodit, ale když se kteréhokoliv muzikanta z těchto zemí zeptáte, jak se mu líbí hrát keltskou hudbu, požene vás klackem“*. Ledy sice byly tehdy prolomeny a posluchači se uklidnili, přesto jsem jim pak celé dvě hodiny musel vysvětlovat spoustu věcí. A co to šlo, vyhýbat se odpovědi na otázku, nakolik domácí kapely hrající irskou či skotskou hudbu navazují na naše dávné keltské předky, jak se mnohé z nich s hrdostí prezentovaly na veřejnosti. S dodatkem: Máme v sobě přece keltskou krev. Jsme přece potomci Bójů.

Kdo by si třeba nevzpomněl na prohlášení Michala Šenbauera z Českého srdce: *“My jinou hudbu hrát ani neumíme. My nehrajeme keltskou hudbu programově. My ji máme v sobě. My jsme totiž Keltové.”*

Přitom všechno, co o Keltech víme, jsou spíš dohady, rekonstrukce plynoucí z archeologických nálezů a řecko-římských zápisků od Tacita, Caesara či Hérodota, to když o žádných keltských písemných památkách nemůže být ani řeč. Spoustě lidí absence fyzických důkazů ovšem nebránila ve splétání hypotéz, kterým snad nemohli věřit ani oni sami.

A tak musíme být Keltům vděční prakticky za cokoliv; hitem poslední doby je třeba údajná důmyslná organizace keltských společenských tříd, procházející napříč dobytými zeměmi, představená na začátku 90. let na benátské výstavě Keltská doba železná coby předchůdkyně Evropské unie. Vedle toho prý Keltky nosily nadmíru krátké sukně a vymyslely klobásy, muži zase pivo; keltští kněží druidové dokázali libovolně prodloužit věk a v keltských nemocnicích směl pracovat pouze kvalifikovaný personál, musely být zásobené čerstvou vodou a nesměly být zadlužené. Velmi se mně také líbí vážně myšlené pojednání o tom, kterak druidové asistovali při veřejné souloži člověka se zvířetem. Na budoucího keltské krále totiž čekala bílá kobyla, na jejímž uvařeném mase si pak přítomní svědci pochutnali. Tedy říkají keltologové. A není jich málo. U nás doma se jim nezřídka vysmál Jiří Waldhauser, to když upozorňoval: „*Myslíte si vážení, že archeologové vědí? Nevědí, pouze se domnívají!*“ Jeho anglický kolega dr.Simon James šel ještě dál, respektive už měl dost všeobecného blábolení na tohle téma a v magazínu Britského muzea napsal : „*Navzdory záři zlatých šperků a bronzové zbroje stále víc a víc archeologů dochází k závěru, že starobyílí Keltové, jak jsou obvykle chápáni, vlastně nikdy neexistovali*“. Panečku, to byla mela! A to jsme, prosím, pouze na půdě každodenního života Keltů. A teď si představte, že se do této debaty vložili hudebníci a literáti.

„*Zájem o keltskou kulturu má ne zrovna krátký rodokmen a nepochybujte o tom, že jde o běh na dlouhou trať. Spouště lidem to umožňuje definovat sebe samého v opozici k čemukoliv, co se vám na společnosti, ve které musíte, žít nelíbí,*“ poznamenal ve své znamenité eseji o keltománii Ian Telfer, houslista skupiny Oysterband.

Na definici keltománie, tedy cosi na způsob rady, že keltství nepodléhá gravitaci, se v uplynulých stoletích podílely zástupy dobře to myslících historiků, snůlků i obyčejných podvodníků. Jedno však měli společné – nikdy neslyšeli hudbu Keltů a pokud vím, ani nikdo před nimi. Tedy pokud neměli na mysli ryk válečných trub karnyxů, mimochodem hodně příbuzným tibetským troubám. Všichni do jednoho se

pouze domnívali. Vedle píšťalek z kostí, v laténských a keltských hrobech totiž rovněž žádné notové zápisy neležely. Poměrně se zdravým rozumem se s Kelty vypořádali Irové, považovaní takřka za Kelty na druhou. V knížce *Irish Music* si její autoři pro jistotu hned na začátku pokládají zásadní otázku - je irská hudba keltská ? A hned si odpovídají : *“Kromě archeologických vykopávek, živé mytologie a irského jazyka se z kultury našich keltských předků, kteří žili na území Irska zhruba 5000 let před naším letopočtem až do příchodu křesťanství ve století čtvrtém, nezachovalo vůbec nic, natož hudební notové zápisy. Stejně tak málo toho víme o hudebních nástrojích, takže zaměňovat irskou hudbu za keltskou je zavádějící. Navíc podstatným prvkem irské hudby, která se do současné podoby vyvinula teprve nedávno, jsou importované taneční prvky a nástroje, demonstrující, jak hodně je irská hudební forma určována procesem hraní a absorbováním novodobých prvků a nikoliv starobylým původem“*. Tolik citát.

*„Lidé hovoří o irské a keltské hudbě, jakoby se jednalo o jedno a totéž, ale tak jednoduché to zas není, vždycky záleží na tom, kde ji posloucháte“*, řekl mě kdysi Paddy Moloney ze skupiny The Chieftains. A ten ví o čem mluví, vždyť na světě existuje jen málo míst, kam se nevydal hledat irskou hudbu, či alespoň její stopové prvky. A přestože mně slíbil, že do Čech určitě také dorazí, dosud se tak nestalo. Možná tím lépe, jak ho znám, při vši jeho slušnosti a taktu by naše keltské hudebníky pochválil. Minimálně za propagaci hudby, které on zasvětil celý život. Takže jakou irskou či skotskou hudbu bychom mu v Čechách představili? A jak bychom mu vysvětlili, kde se tady vzala? V zemi Bojů, po nichž sice dostala svůj název, ale kde po nich zůstaly pouze hroby, pozůstatky opid a některé místopisné názvy? V zemi, jejíž kulturu navždy ovlivnili Slované, Germáni a její středoevropský status?

Myslím, že bychom na tom byli stejně jako Němci, Švýcaři, Belgičané či Japonci, nebo po pádu železné opony Bulhaři, Poláci a Slováci. A Paddy Moloney by to dobře věděl. Zkrátka, že k nám tuhle hudbu, i když se zpožděním, zavála z velké části celosvětová keltománie. Jinak

řečeno móda.

Nezpomínáte? V dubnu roku 1995 jste se v mnohých žebříčcích věnovaných world music mohli dočkat překvapivé skutečnosti : někdy i dvě třetiny okupovala keltská hudba; nepreslechnutelnou ránu z kanónů tehdy vystřelili především The Chieftains, jejichž popové album *The Long Black Veil* za účasti Rolling Stones, Toma Jonese, Stinga či Marka Knopflera si běželi koupit i posluchači takovou hudbou dosud nepolíbení. Zhusta okamžitě v obchodech reagující na čilou nabídku zničehonic se zjevivších kompilací, s obálkami lákajícími keltskými kříži, menhiry, přírodními scenériemi a tajuplně se tvářícími lidmi ve středověkých oblecích. Uvnitř je čekala učesaná, melodicky přeslazená, vtíravá keltská new age, hudba zjevně tradici vykořisťující; zároveň zapříchující, že cokoliv neslo označení celtic music, mělo naději miliónové prodejnosti.

Takže kdo by se mohl divit, že hudebníci z malé, ostnatých drátů ledva zbavené země, po Keltech rovněž hrábli všemi deseti. Mnozí s pocitem, že se tak mohou přiblížit světu a možná se do něho i vydat, jiní plni zadostiučinění, že Kelty se cítili už dávno; bohužel převládali však spíš trendisté. Zvláště poté, když na keltománii zprudka zareagovalo i české publikum. A především poté, když se keltské melodičnosti chopili nedávno ještě folkaři a trampíci z Porty vztyčující místo Vlajky zničehonic menhiry. Proti gustu žádný dišputát, osobně jsem vždy ctil prohlášení Vladimíra Salače - Keltem je každý, kdo se jím cítí být – nicméně mnozí čeští muzikanti, kteří se s vervou pustili do irské hudby, už od samého začátku brali svou hru až příliš vážně. Do převážně mollové, rytmicky spíš vnitřně než navenek „odsejpávající“ hudby, nastrčili baskytaru, to když na bodhran u nás nikdo neuměl ani náhodou, a vůbec všechno pocukrovali slzotokem tklivým houslí a píšťal, jak byli zvyklí ze svého předešlého počínání. A aby toho nebylo málo, všechno pořádně zalili hustou omáčkou pohádek o Keltech, tajemných bytostech apod. Jedna kapela vedle druhé přitom zněly k nerozeznání, včetně obdobného repertoáru. Hezky to kdysi vystihl Richard Hess z pražské

skupiny Celtic Ray: *„Naši folkaři neznají živelnost. Snaží se neustále o komorno, takový ten český folk, kde není to potřebný uvolnění. Všechno je ztuhlý. Takový ty kvílivý ženy a kluci s klasickou kytarou rvoucí tam ty své akordy“.*

Lze to brát za příklonění se k módě, či máme věřit tomu, že v nás skutečně koluje kapka keltské krve a uvěřit například názoru Michala Šenbauera, že Valaši a Walesani pocházejí z jednoho kmene, zeptal jsem se kytaristy Michala Hromka: *„Podle mě tohle všechno spíš nějakým způsobem koresponduje s mytologií a reáliemi Irska, Bretaně či Skotska, které jsou dnes v turistickém kurzu. Samozřejmě i s módou. U hudby je to ovšem spíš pojem sociologický než mytologický“*, odpověděl mi. *„Dobře, uznávám“*, řekl jsem mu. Ale co si myslíte o asimilaci irské hudby v různých částech světa? Třeba v germánském Německu? *„Podle mě ti Němci, jakoby v té hudbě hledali jakýsi melodický protipól k té své často řachavé hudbě. Kompenzovali si tím něco, co ve vlastní lidové hudbě nenacházejí“*. Tolik Michal Hromek.

Proč se zmiňuji o Německu. Myslím si totiž, že mezi tamním nadšeným přijetím irské hudby a tím naším existuje jedna zajímavá paralela. V dobách, kdy i v samotném Irsku zájem o tradiční hudbu upadal a mládež fandila spíš celosvětovému fenoménu irských poprockových kapel U2, Sinéad O'Connor či Hothouse Flowers, odjela za chlebíčkem spousta irských muzikantů do Německa. Zakládali zde hospody a kluby a Němci se z nich mohli zbláznit radostí. A samozřejmě se pokoušeli k nim přidat. Do Čech po osmdesátém devátém roce přicestovala také celá řada Irů a Skotů, natěšených si zahrát. Spousta českých kapel se proto mohla pyšnit irskými či skotskými dudáky, houslisty či píšťáláky ve svých řadách. Tu horšími, tu lepšími. Někdy bohužel našim muzikantům stačil pouze fakt, že pocházejí z Irska. Na druhou stranu je pravda, že do značné míry pomohli budovat základy české keltské scény. Co je ale podstatné, na rozdíl od Němců, Poláků, Švýcarů k nám nikdy nejezdili vrcholní zástupci světové keltské scény. Neexistovalo tudíž srovnání a ze dvou koncertů Alana Stivella, či

víceméně zastrčených, opomenutých návštěv Fernhill nebo Peatbog Faeries, se toho získat moc nedalo. Česká scéna si tudíž spíš hrála zprostředkovaně a dle svého uvážení na vlastním písečku.

Z ní odjakživa vyčnívali dva velikáni: houslista Jan Hrubý a již zmiňovaný kytarista Michal Hromek. Přitom se paradoxně oba bránili tomu, aby byli označováni za Kelty. Honza Hrubý mě kdysi řekl: *“Já irskou hudbu taky občas hraju, občas se jí dotknu, ale neodvážil bych se ji dělat totálně, jako kopii Irů. To je blbost. Nechci být Keltem, mám rád i baroko, středověkou hudbu, Smetanu, Dvořáka, Moravu”*. A Michal Hromek, přestože se jeho alba Keltská kytara prodalo doma i v zahraničí na desetitisíce, se vyloženě hodně bál toho, aby byl považován za konjunkturalistu, vždyť on byl srdcem spíš Angličan, obdivovatel Johna Renbourn a či Berta Jansche.

Co mne nejvíc na českých keltských muzikantech zhusta zaráželo, byl minimální rozhled po scéně, ke které se hlásili. Na otázku, co nejraději posloucháte, zněla nejčastější odpověď: Chieftains, Enyu, Luan La Lubre, Clannad. Už z toho jeden usoudí, že tvorba takových muzikantů musí mířit do prázdna, klouzat po povrchu. Urputnou snahou, poctivým přístupem, upřímností svého počínání ani hráčským umem proto nemohli nikdy odbourat smutný fakt: průměr k táboráku. Málokterá česká kapela v sobě našla odvahu k experimentům, a to ani když první vlna nadšení opadla. Podezřívám jsem je z toho, že se bojí o ztrátu publika. Zatímco mladí Irové, kteří se s tradiční hudbou ke konci 90. let začali doma dostávat zase do fóra, se nerozpakovali tam vsunovat jazz a jiné příměsi, naši Kelti to dál pidlikali po staru. Měli však silného zastávce – publikum. S prominutím stejně neinformované o tom, co se děje kolem, publikum spokojené s tím málem a především, a to chci zdůraznit, stejně jako ty kapely odkojené všemi těmi Portami a Zahradami. Dnes výkladním skanzenem. Hodně jim v tom pomáhali i hudební publicisté. I oni neměli často páru o tom, co se vlastně na zahraniční keltské hudební scéně odehrává. Jakoby zamrzli u Stivella a Chieftains. O tom, že existují takoví Afro Celts Sound System a jim podobní, zhola

netušili. Jim stačilo, že někde zazní dudy, mollová melodie či píšťaly, a bylo jim všechno jasné – Kelti. Vezměme si například poslední dvě alba jedné z mála českých zajímavých kapel hrajících irskou hudbu, Dún and Doras s vynikající zpěvačkou Katkou Garcia. Veškeré promo hovoří o irské hudbě, novináři rovněž mají za to, že se jedná o vyložení irskou hudbu a přitom se stačí pouze podívat na booklet a zjistit, že valná část skladeb pochází z Anglie a Skotska a vůbec, když Katka zpívá, mohla by se z fleku postavit po bok anglických kolegyně Kate Rusby či Bill Jones. To by ovšem Katčini kolegové nesměli na album dodat své reely a jigy. Pak už je všechno zkoumání marné. Jedná se o irskou hudbu a basta.

Slyšel jsem spoustu domácích kapel věnujících se irské hudbě, navštívil ne jeden koncert, ba i festival, ale mám-li být upřímný, jako celek mě tahle scéna nikdy nebavila. Výjimky samozřejmě existují, určitě se v mé sbírce najde pár vynikajících nahrávek, párkrát jsem si v hospodě zaskotačil s muzikanty, kteří hráli jako o život. Ale co je to platné, když ve studiích pak vadli jako kytky. Mám ale radost z toho, že těch pár kapel, které zůstaly keltské hudbě věrné a o kterých bylo už od samého začátku jasné, že nemají s tou obludnou módou nic společného, protože hrají srdcem, si udržuje svůj standard, ba co víc, že u některých je patrné, že v sobě začínají nacházet odvahu jako jejich soukmenovci v Irsku, Skotsku, Bretani či Walesu. Stejně tak se změnilo publikum. Už převážně nechodí za mysteriem a ze snobáctví, ale za muzikou.

Ale zůstaňme při zemi, chvíli to ještě bude trvat. O lecčems už vypovídá právě vycházející záznam koncertů kapel, které berou irskou a skotskou hudbu vážně, odsud z Náměšti. Jejich členové už se nepovažují za Kelty, ale za muzikanty. A v tom vidím východisko a budoucnost.